

- of national systems of special education (sociocultural aspect)]. In N. M. Nazarova (Ed.), *Spetsialnaia pedagogika* (pp. 87-121). Moscow: Izdatelskii tsentr «Akademija»,
8. Medvid, L. A. (2003). *Istoriia natsionalnoi osvity i pedahohichnoi dumky v Ukraini* [History of national education and pedagogical thoughts in Ukraine]. Kyiv: Vikar.
  9. Zasenka, V. V., & Taranchenko, O. M. (2005). *Rozvytok surdopedahohichnoi teorii i praktyky v Ukraini* [Development surdopedagogical theory and practice in Ukraine]. In *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*: Vol. 13 (93) (pp. 67-72).
  10. Taranchenko, O. M. (2013). *Rozvytok systemy osvity osib z porushenniamy slukhu v konteksti postupu vitchyznianoï nauky ta praktyky* [Development of education of persons with hearing impairments in the context of the progress of the national science and practice]. Kyiv: O. T. Rostunov.
  11. Kolupaieva, A. A. (2008). *Inklyuzyvna osvita: realii ta perspektyvy* [Inclusive education: Realities and prospects]. Kyiv.

УДК 376.112.4

Федоренко О. Ф.

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

У статті розглядаються зміни, що відбулися в системі освіти дітей з особливими потребами в останні роки. Окреслено шляхи переформатування, розширення функцій і структури спеціальної освіти в контексті запровадження інклюзивної форми навчання. Серед причин неуспішної інклюзії однією з найперших названо відсутність зв'язку між інклюзивними і спеціальними освітніми закладами.

Ключові слова: порушення слуху, процес навчання, педагогічний супровід.

Федоренко О. Ф.

ОПТИМИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ УЧАЩИХСЯ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА

В статье рассматриваются изменения, произошедшие в системе образования детей с особыми потребностями в последние годы. Определены пути реформирования, расширения функций и структуры специального образования в контексте внедрения инклюзивной формы образования. Среди причин неуспешной инклюзии одной из первых названо отсутствие связи между инклюзивными и специальными образовательными учреждениями.

Ключевые слова: нарушения слуха, процесс обучения, педагогическое сопровождение.

IMPROVING THE EDUCATIONAL PROCESS OF STUDENTS WITH HEARING IMPAIRMENT

This paper discusses the changes in the education system for children with special needs in recent years. The ways of reformatting, extension functions and structures of special education in the context of the implementation of inclusive forms of education. The idea that children with special needs should be included in a group of their peers and participate in the same activities at any regular school still remains a theory. In practice the individual approach translates into individualization, or rather isolation, because it is easier for the teacher to meet the special needs of one student during additional sessions, than help him or her be part of the class and, maybe, face certain challenges from the child's peers. Such situations are not rare and are explained by the fact that teachers at regular and inclusive schools are not prepared to implement inclusive practices. Among the causes of unsuccessful inclusion among the first called a lack of communication between the inclusive and special education institutions.

Keywords: *hearing impairment, learning process pedagogical support.*

Нині одним із пріоритетних напрямів державної політики у галузі освіти є сприяння у реалізації прав на рівний доступ до якісної освіти дітей з особливими потребами. Чисельність таких дітей невинно зростає і сягає (за даними Психолого-медико-педагогічних консультацій) понад 11 % дитячого населення України. Стратегічними державними орієнтирами при цьому є Конвенція ООН про права інвалідів, ратифікована Україною у 2008 році, Конвенція ООН про права дитини, Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року тощо.

Відповідно до міжнародних стандартів розроблено низку положень стосовно розвитку спеціальної освіти, підготовлено відповідні нормативно-правові документи (Положення про інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку; Положення про спеціальну вечірню школу для глухих; Програму підтримки обдарованих дітей-інвалідів та ін.)

Відтак, активізується й процес залучення дітей із порушеннями слуху в навчальне середовище разом із чуючими однолітками, що, на основі Положення про інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в Україні, передбачає індивідуальний підхід до дитини, базується на її можливостях і потребах, корекційно-педагогічній підтримці.

До створення освітнього середовища, в якому має надаватися підтримка дітям з особливими потребами, зокрема із порушеннями слуху, в умовах звичайного класу місцевої школи, вчені та освітя-

ни відносяться з відповідною стриманістю. З одного боку освітня інклюзія дітей із порушеннями слуху — світова тенденція, законодавчий етап в освіті осіб з особливими потребами, що пов'язаний з переосмисленням місця, ролі, соціального статусу, прав та можливостей таких осіб. З другого, як показали результати нашого опитування, спостерігається настороженість педагогів і батьків щодо впровадження інклюзивної форми навчання (інклюзія трактується респондентами як зменшення уваги до освіти учнів з типовим розвитком й надмірною опікою до учнів із особливостями психофізичного розвитку; як модне віяння зі сторони країн Західної Європи). Педагоги розуміють сутність залучення осіб з порушеннями слуху в освітній процес за місцем проживання, але спірним є питання повного залучення, без винятку, всіх категорій. Позаяк діти з різним ступенем збереженого слуху, як то глухі чи слабкочуючі, залежно від виду та часу слухопротезування слуховими апаратами чи кохлеарними імплантами, потребують підтримки та супроводу як на рівні шкільного закладу, так і поза ним, відповідно до своїх слухомовленевих потреб, можливостей, сподівань батьків.

Нині в освіті України, політиці та й у суспільстві в цілому ведуться дискусії про особливості реалізації інклюзивного підходу до навчання, що має забезпечити можливість кожній дитині відвідувати найближчий до будинку навчальний чи виховний заклад, на рівні зі всіма залучатися до дитячого колективу, незалежно від особливостей психофізичного розвитку.

Щодо самого принципу інклюзії панує повна однастайність, позаяк ідеологія інклюзії заснована на ідеї «залучення суспільства, і залучення в суспільство», що має змінити суспільство та його інститути таким чином, щоб вони сприяли залученню особи іншої раси, віросповідання, культури, з обмеженими можливостями здоров'я. Зауважимо, що зміни мають сприяти зростанню здатності останніх до самостійного життя, забезпечувати рівність їх прав, враховуючи при цьому інтереси всіх зацікавлених членів суспільства [1]. Якщо інклюзія не забезпечуватиметься відповідною зміною інститутів, то можна прогнозувати, що в результаті матимемо поглиблення соціальної дезадаптації осіб з особливостями психофізичного розвитку, зростання інтолерантності до них з боку тих, хто не має подібних особливостей розвитку. Готовність суспільства до змін назустріч іншому — важлива передумова успішної інклюзії, і вона повинна виховуватися.

Аналіз досліджень показує, що між теорією і практикою існує істотний розрив, навіть у таких країнах як Австралія, Великобританія, Данія, Норвегія, Португалія, США, Швеція, які на сьогодні фактично є взірцем впровадження інклюзивної практики навчання [4].

Огляд міжнародних підходів до навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, представлений Девідом Мітчелом, професором Університету Кентербері для Мінстерства Освіти Нової Зеландії у 2012 році [5], засвідчує, що нині світова спільнота розглядає три домінуючі парадигми: медико-психологічну, соціальну, організаційну. Саме поєднання зазначених парадигм лежить в основі підходів до навчання та виховання осіб з особливими потребами, в тому числі й інвалідністю, хоча більшість країн Європи нині намагаються повністю відійти від традиційної медико-психологічної моделі, яка й до сьогодні має своїх прихильників.

Не зважаючи на те, що нині деякі країни обрали жорстку позицію щодо медико-психологічної моделі, хочеться сказати кілька слів щодо категоризації та класифікації. Позаяк вчені наголошують на певних перевагах зазначеного. Так, М. Фарелл (M. Farrell, 2010), науковець з Великої Британії, говорить про обґрунтованість категорій, що має бути науково підтверджено. Позаяк це позитивно впливатиме на якість втручання (супроводу чи підтримки), сприятиме підвищенню поінформованості педагогів, розмежовуючи тим самим питання, які виникають в тих чи інших ситуаціях. До того ж педагогічна практика, як і наукові дослідження, посилається на критерії класифікацій. Але варто дотримуватися обережності, «не перебільшувати, щоб не виплеснути особистість дитини у потоці класифікацій і катигоризацій», — зазначає вчений.

Разом з тим світового визнання в науково-теоретичному й практичному аспектах набувають соціальна й організаційна парадигми.

Кларк (Clark et al., 1995), акцентуючи увагу на працях Ейнсоу, Ліпскі й Гартнера (Ainscow, 1995; Lipsky & Gartner, 1999), говорить про те, що спеціальна освіта продовжує функціонувати, позаяк організаційна парадигма має місце у результаті недоліків та недосконалості реалізації навчання у масовій школі, у нездатності реагувати на розмаїтий учнівський колектив. Діти з особливостями психофізичного розвитку не залучені до колективу і спільної діяльності. Відтак нарізно розглядається взаємодія між окремим учнем та його фізичним, психологічним і соціальним середовищем [5, с. 24-27]. Індивідуальний підхід перетворюється на індивідуалізацію чи швидше ізоляцію, позаяк вчителю легше вирішувати проблеми одного учня на додаткових заняттях, ніж докласти зусиль, щоб залучити учня в колектив. Припускаємо, що подібні ситуації не поодинокі, і є наслідком неготовності вчителів загальноосвітніх закладів з інклюзивною формою навчання впроваджувати новаційні практики. Відтак виникає небезпека імітації інклюзії та дискредитації самої ідеї інклюзивної освіти.

Як показали розвідки у контексті означуваного питання, багато дітей з особливими освітніми потребами знаходяться в загальноосвітньому просторі в ситуації такого «псевдозалучення». Розглянемо ситуацію, яку ми спостерігали у ході нашого дослідження щодо впровадження інклюзивного навчання дітей із порушеннями слуху.

Урок читання у 3-му класі з інклюзивною формою навчання (у класі 12 учнів, двоє мають порушення слуху, слухопротезовані слуховими апаратами). На уроці присутній асистент вчителя.

Спостерігаємо цікавий, методично правильно вибудований урок із різними формами роботи і завданнями, але для дітей з типовим розвитком.

Під час уроку учні з порушеннями слуху не піднімали руки, щоб відповісти на запитання вчителя, не працювали біля дошки, не приймали участі в обговоренні прочитаного. Один з них розповідав вірш на пам'ять. Під час розповіді вчитель на кожному слові вправляв дитину у правильному промовлянні слів, за кілька хвилин такого декламування учень розгубився, сказав, що «забув вірш».

На наше питання, чому учні не залучені на уроці, вчитель відповів, що вони «глухі і погано говорять», тому до них застосовується індивідуальний підхід. В чому виявляється індивідуальний підхід? Асистент показує учням, де починати читати і коли зупинитися; що потрібно прочитати дома; як виконати завдання на картках, що роздав вчитель. В кінці уроку робота учнів з порушеннями слуху була оцінена на 9 балів. Відтак, не зважаючи на полеміку, застосування у навчанні «сегрегуючих» методів, зокрема, виокремлення учнів з особливими потребами без врахування диференційованого викладання, як і раніше є звичайною практикою, навіть у класах з інклюзивною формою навчання.

На нашу думку, говорити про компетентність як готовність застосувати набуті у процесі навчання знання та навички у повсякденній діяльності, що на сьогодні є критерієм грамотності, або про соціалізацію учнів із порушеннями слуху у контексті такого навчання не доцільно.

Отож, чи про таку інклюзію йдеться нині? Чи не перетвориться упровадження інклюзивної освіти в Україні на «модну», популярну світову тенденцію без якісних змін освітнього та виховного процесів?

Щоб уникнути подібного, варто приділити особливу увагу ролі і місцю спеціальної школи у ході реформування освіти. Попри значну критику на адресу спеціальної освіти, вітчизняні науковці-дефектологи обстоюють її еволюційну, цілеспрямовану, планомірну трансформацію. Позаяк саме спеціальна школа має потужний ресурсний й інформаційний потенціал.

І тут цілком слушною є думка вчених щодо структурування і моделювання системи освіти через переформатування, розширення функцій та структури спеціальної освіти, позаяк спеціальні заклади мають великий практичний потенціал у навчанні та вихованні дітей із психофізичними порушеннями [3].

Підсумовуючи, зазначимо, що розвиток інклюзивної форми навчання обумовлює необхідність тісної професійної співпраці педагогічних, медичних, соціальних працівників в інтересах конкретної дитини. Проте, ще не розроблено міжгалузевих нормативних актів з питань цієї співпраці та механізмів її реалізації зокрема.

Відчувається гостра нестача роз'яснювальної роботи, зокрема з педагогічною спільнотою. Відтак потребує вирішення проблема готовності педагогів загальноосвітніх закладів до сприйняття дітей з особливостями психофізичного розвитку. Разом з тим розвиток інклюзивної практики природно обумовлює удосконалення діяльності спеціальних шкіл та реорганізацію інтернатних закладів, що в результаті розширить можливості як спеціальних, так і загальноосвітніх шкіл, змінить практику співпраці педагогів з батьками та дітьми, має запровадити практику співпраці спеціальних педагогів з педагогами загальноосвітніх закладів.

У контексті означених освітніх трансформацій законодавча база і практика впровадження інклюзивної освіти мають спрямовуватися на усунення бар'єрів між спеціальною та загальною системами освіти. Інклюзія має поступово займати своє належне місце, змінюючи спеціальну освіту, але не руйнуючи її.

Література:

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою / А. А. Колупаєва // Особлива дитина: навчання і виховання. — 2014. — №2 (70). — С. 7-18.
2. Таранченко О. Пріоритетні напрями розвитку національної освіти осіб з порушеннями слуху / О. Таранченко // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. — 2013. — №3. — С. 49-54.
3. Таранченко О. М. Розвиток системи освіти осіб з порушеннями слуху в контексті поступу вітчизняної педагогічної науки та практики : монографія / О. М. Таранченко. — К. : ТОВ «Поліпром», 2013. — 517 с.
4. Федоренко О. У пошуках оптимальних шляхів упровадження інклюзивного навчання дітей із порушеннями слуху / О. Федоренко // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. — 2013. — №2. — С. 41-43.
5. Mitchel D. Education that fits: Review of international trends in the education of students with special educational needs. Final report / D. Mitchel. — 2010. — P. 233.

References:

1. Kolupaieva, A. (2014). *Inklyuzivna osvita yak model sotsialnoho ustroiu* [Inclusive education as a model of social organization]. *Osoblyva Dytyna: Navchannia i Vukhovannia*, 2 (70), 7-18.

2. Taranchenko, O. (2013). *Priorytetni napriamy rozvytku natsionalnoi osvity osib z porushenniamy slukhu* [Priority areas of national education of people with hearing impairment]. *Defektolohiia. Osoblyva Dytyna: Navchannia i Vykhovannia*, 3, 49-54.
3. Taranchenko, O. (2013). *Rozvytok systemy osvity osib z porushenniamy slukhu v konteksti postupu vitchyznianoï pedahohichnoi nauky ta praktyky* [Development of education of people with hearing impairments in the context of national educational advancement of science and practice]. Kyiv: TOV «Poliprom».
4. Fedorenko, O. (2013) *U poshukakh optymalnykh shliakhiv uprovadzhennia inkluzyvnoho navchannia ditei iz porushenniamy slukhu* [Finding optimal ways of introducing inclusive education of children with hearing impairment]. *Defektolohiia. Osoblyva Dytyna: Navchannia i vykhovannia*, 2, 41-43.
5. Mitchel, D. (2010). Education that fits: Review of international trends in the education of students with special educational needs. Final report.

УДК: 376-056.263-053.4: [373.2.016+373.2.091.214.18]: 796

Шевченко В. М.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

У статті поданий опис нового навчально-методичного забезпечення фізичного виховання дошкільників з порушеннями слуху: навчальної програми та методичних рекомендацій. Автор пояснює актуальність нового навчально-методичного забезпечення, його значення для фізичного виховання дошкільників з порушеннями слуху, робить акцент на завдання та засоби фізичного виховання дошкільників, звертає увагу на важливість формування навичок, якими діти повинні оволодіти за час перебування в дошкільному закладі.

Ключові слова: навчальна програма, методичні рекомендації, фізичне виховання, порушення слуху.

Шевченко В. Н.

ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

В статье дано описание нового учебно-методического обеспечения физического воспитания дошкольников с нарушениями слуха: учебной программы и методических рекомендаций. Автор объясняет актуальность нового учебно-методического обеспечения, его значение для физического воспитания дошкольников с нарушениями слуха, делает акцент на задачи и средства физического воспитания дошкольников, обращает внимание на важность формирования навыков, которыми дети должны овладеть за время пребывания в дошкольном учреждении.

Ключевые слова: учебная программа, методические рекомендации, физическое воспитание, нарушение слуха.